

УДК 321.02

С.Б. Куликовський, доцент, кандидат філософських наук
Кіровоградський національний технічний університет

До питання про цивілізаційний вибір України

В статті розглянуто питання цивілізаційної моделі суспільного розвитку. Проаналізовано концептуальні підходи до цього питання і шляхи розвитку людської цивілізації.

культурно-історичний тип, цивілізація, культурологічний, ціннісний аспекти

Цивілізаційний підхід до розгляду шляхів розвитку людства не є новим. В свій час найбільш концептуально цей підхід розробляв М.Я.Данилевський. в своїй праці «Росія і Європа», яка вийшла друком в 1871 році, він окреслює десять культурно-історичних типів, які розвинулися в самобутні цивілізації і склали зміст всесвітньої історії. В розділі, який носить назву «Культурно-исторические типы и некоторые законы их движения и развития» М.Я.Данилевський формулює п'ять законів історичного розвитку. Найбільш цікавими і актуальними є другий та третій закон. Закон другий говорить: «Дабы цивилизация, свойственная самобытному культурно-историческому типу, могли зародиться и развиваться, необходимо, чтобы народы, к нему принадлежащие, пользовались политической независимостью». [1; С.91].

«Начала цивилизации одного культурно-исторического типа, - на думку М.Я. Данилевського,- не передаются народам другого типа. Каждый тип вырабатывает ее для себя при большем или меньшем влиянии чуждых, ему предшествовавших или современных цивилизаций,-» що і є третім законом розвитку історії [1; С.91].

Але першим і головним на думку М.Я.Данилевського є закон спорідненості мов, що і є основою культурно-історичного типу. Закон І говорить, що «Всякое племя или семейство народов, характеризующееся отдельным языком или группою языков, довольно близких между собою, - для того, чтобы сродство их ощущалось непосредственно, без глубоких филологических изысканий,- составляет самобытный культурно-исторический тип,...» [1; С.91]

Не дивлячись на те, що в цілому вся праця М.Я.Данилевського присвячена обґрунтуванню ворожості Європи до Росії, окремішності останньої від всього світу, культурологічний, цивілізаційний аспект цієї праці є дуже цінним, але на жаль зовсім не оцінений політиками, які постійно переводять його і геополітичний, нецивілізований і зовсім не культурний статус.

Відаючи належне цій праці, треба зазначити, що М.Я.Данилевський уже в той час бачив, що історична успішність цивілізації визначається її людським виміром. Він підкреслює що «сам культурно-исторический тип есть понятие подчиненное в отношении к человечеству и, следовательно, должен подчинять свои интересы и стремления общим интересам человечества. Человечество не представляет собою чего-либо действительно конституированного, сознательно идущего к какой-либо определенной цели, а есть только отвлечение от понятия о правах отдельного человека, распространенное на всех ему подобных» [1; С.103].

І в цьому особистісному вимірі цивілізацій М.Я.Данилевський вбачає чи не найголовнішу протилежність Європи і Росії, яка як потім показав час визначала розвиток людської історії. Підсумок «Исторической особенности важнейших моментов развития русского народа состоит в огромном перевесе, который принадлежит в русском человеке общенародному русскому элементу над элементом личным, индивидуальным. Поэтому между тем как англичанин, немец, француз, перестав быть англичанином, немцем или французом, сохраняет довольно нравственных начал, чтобы оставаться еще замечательною личностью в том или другом отношении, русский, перестав быть русским, обращается в ничто – в негодную тряпку...» [1; С.197].

Висвітлена М.Я.Данилевським парадигма культурно-історичного, цивілізованого розвитку людської історії знайшла своє продовження в працях багатьох дослідників, серед яких значущими виступають праці Освальда Шпенглера та Арнольда Джеймса Тойнбі. Всі вони надавали різну кількість цивілізацій, які конкурували між собою. Уже А.Тойнбі вважав, що переможцем цієї конкуренції в ХХ столітті стає західнохристиянська або європейська цивілізація, яка впровадила в життя найбільш ефективну ринкову економіку, єдино адекватну їй ліберально-демократичну політичну систему, розвинуте громадянське суспільство, що створило найбільш сприятливі умови для людського

існування та розвитку особистості. Навіть був запропонований і впроваджений інтегративний показник такої цивілізованості – індекс людського розвитку.

Переможеною стали східноєвропейська, або євразійська цивілізація, представлена в основному Росією та її сателітами. Розпад Радянського Союзу був тією історичною віхою, яка дала підстави Ф.Фукуямі зафіксувати цю перемогу і почати говорити про її глобальний характер.

До 1991 року Україна в цьому світовому змаганні цивілізацій не брала участі, оскільки не була політично самостійною. За цих умов цивілізаційний вибір України окреслив американський дослідник С.Хантингтон, який у своєму геополітичному трактаті «Війна цивілізацій»у 1993 році відніс Україну до країн розколотих цивілізацій. Еклектично змішавши геополітичний та конфесійний підхід та опираючись на електоральні уподобання українців при виборах Президента України С. Хантингтон механічно поділив Україну на Західну уніатську, європейську та східну, православну, євразійську.

Незважаючи на еклектичність підходу, його штучність, висновки про державну нестабільність і можливість розпаду України в подальшому знайшли своє підтвердження. Вони стали реальністю якраз тоді, коли Україна намагалася зробити перший крок в своєму добровільному цивілізаційному виборі – стати асоційованим членом ЄС. Під тиском Росії, режим Януковича відмовився підписувати вже парафовану Угоду про асоціацію з ЄС, що призвело до масових протестів, появи Євромайдану, краху самого режиму, втрату територіальної цілісності, проявів сепаратизму.

В Російській Федерації після короткого часу цивілізаційно-політичних дискусій гору взяли реанімовано євразійська модель особливої незахідної цивілізації, яка на думку російських дослідників і політиків, здатна б була інтегрувати різні етноси та регіони в єдиний простір специфічного цивілізаційного типу. Як показав подальший розвиток, ця модель була реанімована спеціально для інтеграції України в цей простір.

Список літератури

1. Данилевский Н.Я. Россия и Европа / М.: Книга, 1991. – 574 с.

Одержано 08.06.15